

МІЖСОБИСТІСНА ВЗАЄМОДІЯ В УМОВАХ ЕКСТРЕМАЛЬНОЇ ДИСТАНЦІЙНОСТІ НАВЧАННЯ: РОЛЬ ЦИФРОВОГО НЕТИКЕТУ

FEATURES OF INTERPERSONAL INTERACTION TRANSFORMATION UNDER EXTREME DISTANCE LEARNING: THE ROLE OF DIGITAL ETIQUETTE

Статтю присвячено дослідженню нетикету як інтегративного психологічного інструменту регуляції взаємодії учасників освітнього процесу в умовах «екстремальної дистанційності», спричиненої пандемією та повномасштабною війною в Україні. Теоретичною основою аналізу виступила теорія самовідмінності Едвард Хіггінс, що дозволила інтерпретувати взаємозв'язок між автентичністю цифрової самопрезентації викладача та його готовністю до нормотворення у віртуальному середовищі. Емпіричне дослідження проведено серед слухачів курсів підвищення кваліфікації (n=107) із використанням онлайн-анкетування. Застосовано кореляційний аналіз (р Спірмена) та однофакторний дисперсійний аналіз (ANOVA). Виявлено, що самототожність «Я-реального» та «Я-віртуального» позитивно пов'язана з ціннісною конвергенцією норм офлайн- та онлайн-етикету і з вищим рівнем суб'єктивного впливу на формування правил нетикету. Натомість відчуття штучності цифрової комунікації, дефіцит невербальних сигналів і складність зворотного зв'язку знижують суб'єктивність та влєвненість у нормотворенні. Запропоновано структурну модель психологічних чинників формування нетикету в освіті дорослих, що включає три рівні: фундаментальний (етична конвергенція), процесуальний (комунікативна автентичність) та регулятивний (соціально-професійний досвід). Доведено, що ефективність впровадження цифрового етикету залежить не стільки від технічних навичок, скільки від психологічної цілісності особистості та інтеграції віртуальної й реальної самопрезентації. Нетикет розглядається як динамічне практичне творення нормативності, що підтримує професійну ідентичність і психологічне благополуччя викладача в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: нетикет, цифровий етикет, екстремальна дистанційність, дистанційне навчання, цифрова самопрезентація, автентичність «Я», теорія самовідмінності, професійна ідентичність

викладача, освіта дорослих, психологічна суб'єктивність.

The article explores netiquette as an integrative psychological tool for regulating interaction among participants in the educational process under conditions of "extreme distance learning" caused by the pandemic and the full-scale war in Ukraine. The theoretical framework is grounded in the self-discrepancy theory developed by Edward Tory Higgins, which enables interpretation of the relationship between teachers' digital authenticity and their readiness to engage in norm-setting within virtual environments. An empirical study was conducted among participants of professional development courses (n=107) using an online survey. The data were analyzed through Spearman's rho correlation and one-way ANOVA. The findings indicate that congruence between the "real self" and the "virtual self" is positively associated with value convergence between offline and online etiquette norms and with a stronger subjective sense of influence on shaping netiquette standards. Conversely, perceived artificiality of digital communication, lack of nonverbal cues, and difficulties in obtaining feedback reduce agency and confidence in norm formation. A structural model of psychological factors influencing netiquette formation in adult education is proposed, comprising three hierarchical levels: fundamental (ethical convergence), procedural (communicative authenticity), and regulatory (socio-professional experience). The study demonstrates that successful implementation of digital etiquette depends less on technical proficiency and more on psychological integrity and the integration of virtual and real self-representation. Netiquette is conceptualized as a dynamic practice of normative co-creation that supports professional identity and psychological well-being in distance learning environments.

Key words: netiquette, digital etiquette, extreme distance learning, distance education, digital self-presentation, self-authenticity, self-discrepancy theory, teacher professional identity, adult education, psychological agency.

УДК 378.046.4

DOI <https://doi.org/10.32782/hbts.82.1.45>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Чуніхіна С.Л.

к.психол.н., старший дослідник, заступник директора з науково-методичної роботи
Інститут соціальної та політичної психології
Національної академії педагогічних наук України,
провідний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення моніторингових досліджень та освітньої діяльності
ORCID ID: 0000-0002-0813-6741

Андрос М.Є.

старший науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення моніторингових досліджень та освітньої діяльності
Інститут соціальної та політичної психології
Національної академії педагогічних наук України
ORCID ID: 0000-0002-6651-1853

Впровадження дистанційного навчання в Україні перейшло з фази планової цифровізації до етапу «екстремальної дистанційності», зумовленої спочатку пандемією, а згодом – повномасштабною збройною агресією. Відповідно, традиційні моделі взаємодії учасників освітнього процесу, класичні методи підтримки групової динаміки, формування професійної ідентичності викладача в онлайн-середовищі втрачають свою ефективність. Отже, постає гостра потреба в дослідженні релевантних цифровому середовищу психологічних інструментів регуляції відносин.

Така регуляція спирається на дві ключові складові готовності учасників освітнього процесу

до ефективної віртуальної, мережевої взаємодії в сучасних умовах. В першу чергу, – інформаційно-комунікаційна компетентність науково-педагогічного персоналу закладів освіти [1, 2]. Від початку використання веб-застосунків у 90-х роках ХХ століття мережева комунікація пройшла достатньо суттєву трансформацію – від простої технології Web-1.0, де роль людини зводилася до пошуку інформації, а етикет спілкування мав значення здебільшого для електронного листування, до технології Web-4.0, – де роль людини та штучного інтелекту стає паритетною, що потребує ґрунтового унормування та упорядкування взаємодії. Відповідно, для кожної

епохи мали місце певні норми та вимоги для віртуальної комунікації.

Друга складова – психологічна компетентність науково-педагогічного персоналу закладів освіти усіх рівнів в Україні, яка обумовлює здатність створювати та підтримувати в оптимально-ефективному стані освітню взаємодію в сучасних екстремальних умовах дистанційності з урахуванням цифро-віртуальної специфіки (зокрема, здійснення та забезпечення тьюторства) [3].

У цьому контексті, одним із перспективних способів розвитку та інтеграції як інформаційно-комунікаційної, так і психологічної компетентності науково-педагогічного персоналу може виступати цифровий етикет (нетикет). Йдеться не лише про формальне дотримання правил онлайн-спілкування, а про цілісну систему регуляції взаємодії в умовах цифрового освітнього середовища.

Цифровий етикет (нетикет) як різновид прикладної етики постає динамічною сукупністю принципів, норм і правил мережевої віртуальної комунікації, що реалізується за допомогою всіх видів електронних засобів. Він забезпечує впорядкування професійної поведінки в онлайн-просторі, формує стандарти взаємної поваги, відповідальності та безпеки, а також сприяє підтриманню конструктивної групової динаміки в умовах «екстремальної дистанційності» [4].

Визнання нетикету інтегративним інструментом регулювання взаємодії учасників освітнього процесу в умовах екстремальної дистанційності, актуалізує для психологів і педагогів два важливі дослідницьких питання. Перше стосується меж і співвідношення онлайн- та офлайн-норм [5–8]. Якою мірою учасники освітнього процесу розрізняють правила взаємодії у фізичному та цифровому середовищах? Чи сприймають вони нетикет як специфічну систему норм, зумовлену технологічним форматом комунікації, чи вважають етикет універсальним – таким, що не залежить від каналу взаємодії? Друге питання пов'язане з проблемою самоідентичності та саморепрезентації учасників освітнього процесу в цифровому середовищі [9–17]. Як вони вибудовують свою професійну та особистісну ідентичність, чи зберігають вони відчуття самототожності між офлайн- і онлайн-присутністю, чи конструюють відмінні «цифрові версії» себе? І як ця (не)тотожність впливає на характер взаємодії – рівень відповідальності, відкритості, дотримання норм, емпатійність і готовність до співпраці.

Таким чином, дослідження нетикету як інструменту врегулювання і забезпечення готовності учасників освітнього процесу до взаємодії в умовах екстремальної дистанційності потребує аналізу не лише нормативних очікувань, а й суб'єктивного досвіду учасників освітнього процесу – їхнього сприйняття норм і конструювання ідентичності в умовах дистанційності.

Виклад основного матеріалу. Щоб дослідити, як учасники освітнього процесу сприймають та інтерпретують норми і правила міжособистісної взаємодії в умовах екстремальної дистанційності навчання, а також встановити зв'язки між суб'єктивним ставленням до нетикету і особливостями цифрової саморепрезентації, було проведено опитування серед слухачів навчальних груп короткострокових курсів підвищення кваліфікації, проведених на замовлення МОН України в грудні 2025 року за тематикою «Цифрові технології для безпеки учасників освітнього процесу», де однією із ключових виступила тема нетикету. В цілому на навчання зареєструвались 391 особа, в опитуванні взяли участь 107 учасників. Понад половину (55%) є працівниками ЗЗСО, близько 20% – ЗВО, понад 21% – закладів фахової передвищої освіти і професійно-технічної освіти. Третина респондентів (34%) – віком 31–40 років, 35% – 41–50 років, понад 28% – старші за 50 років. Близько 55% респондентів користуються мережею Інтернет 11–20 років, і майже третина (31,1%) – понад 20 років. Мають понад 20 років досвіду комунікації з використанням мережевих віртуальних ресурсів в освітніх або наукових цілях близько 6%, від 11 до 20 років – 40%, стільки ж – від 6–10 років.

Для збору первинних даних було використано кількісний метод опитування у формі онлайн-анкетування (інструментарій – Google Forms з метою забезпечення анонімності, зручність доступу з мобільних пристроїв та автоматизація первинної обробки даних). Опитування проводилося дистанційно в межах системи управління навчанням (LMS – Google Claggroom), що використовувалась для організації та проведення курсів підвищення кваліфікації. Учасники отримували доступ до анкети через посилання в LMS. Участь була добровільною та анонімною.

Понад 50% респондентів вважають, що вимоги (норми) етикету повсякденного спілкування лише частково відповідають нормам (вимогам) етикету віртуальної мережевої комунікації. Майже 35% відповіли, що мають відповідати, і ще 14,2% вважають нетикет новою соціально-культурною моделлю комунікації, яка визначає нові правила спілкування.

Понад 55% респондентів вважають, що норми віртуальної повсякденної комунікації відрізняються від норм віртуальної мережевої комунікації в освітніх (наукових) цілях. Близько 18% відповіли, що не відрізняються, і ще понад чверть опитаних утруднилася дати відповідь на запитання.

Понад 56% респондентів погодилися з тим, що їхній стиль мережевої віртуальної комунікації відрізняється від їхнього особистісного «Я». Не погодилися – 28,3%, і 15,1% зазначили, що в різних ситуаціях це співвідношення мережевого і фізичного «Я» проявляється по-різному.

Серед можливих чинників, що ускладнює комунікацію з використанням цифрових віртуальних ресурсів понад 61% опитаних вказали на відсут-

ність чи складність отримання зворотного зв'язку, близько 50% – різний стиль ведення комунікації, понад 45% – нестачу емоцій та «мови тіла». Психологічні труднощі у віртуальній комунікації для респондентів є набагато більш значимим, ніж технічні (на стабільність зв'язку та відсутність світла як перешкоди для комунікації вказали менше 2% респондентів).

Близько 40% респондентів відчувають, що можуть особисто впливати на формування норм та вимог нетикету в сучасних освітніх (наукових) умовах, і близько 10% зазначили, що не можуть впливати. Понад половину опитаних відповіли, що дотримуються вже існуючих норм нетикету.

Отже, незважаючи на значний досвід респондентів у провадженні освітньої діяльності у цифровому середовищі в умовах екстремальної дистанційності, більшість з них відчуває певне напруження, пов'язане із розумінням норм і вимог нетикету віртуальної комунікації і взаємодії, які мають помітно відрізнятися від етики оффлайн повсякдення. Ця відмінність диктує відповідні вимоги до самопрезентації у цифровому просторі, яка також має певним чином відрізнятися від справжнього «Я».

Для розуміння і подальшого аналізу цих даних слід звернутися до теорії самовідмінності Е. Хігенса [18]. Основна ідея теорії полягає в тому, що співвідношення між різними типами переконань про себе або представлень станів «Я» є передумовою емоційних вразливостей, які істотно впливають на унормування поведінки. Автор розрізняє три типи доменів «я»: (1) актуальне «я», яке є твоїм представленням атрибутів, які хтось (ти сам або інша людина) вважає, що ти фактично маєш; (2) ідеальне «я», яке є твоїм представленням атрибутів, які хтось (ти сам або інша людина) хотів би, щоб ти ідеально мав (тобто представлення чийось надії, бажань або прагнень щодо тебе); (3) належне «я», яке є твоїм представленням атрибутів, які хтось (ти сам або інша людина) вважає, що ти повинен або мусиш мати (тобто представлення чийсь думки про твої обов'язки, зобов'язання або відповідальності). Також визначено два типи позицій щодо «я»: (1) твоя власна особиста позиція; (2) позиція якогось значущого іншого. Таким чином були описані наступні шість основних типів представлень станів «я»: актуальне власне, актуальне іншого, ідеальне власне, ідеальне іншого, належне власне та належне іншого.

Теорія самовідмінності припускає, що люди мотивовані досягти стану, в якому їхня концепція себе відповідає їхнім особисто значущим самокеруючим орієнтирам. Вона припускає, що чим більша розбіжність між атрибутами станів «я» та іншого, тим більший дискомфорт і поведінкова дизрегуляція.

Теорія самовідмінності дає змогу припустити, що відчуття самототожності, яким особистість керується у своїй діяльності і взаємодіях з іншими незалежно від того, в якому форматі це відбува-

ється – наживо чи опосередковано цифровим середовищем – впливатиме на те, наскільки легко ця особистість може адаптуватися до вимог екстремальної дистанційності та, ба більше, брати на себе відповідальність за нормотворення у взаємодії. Інакше кажучи, викладачі з автентичною Я-концепцією (самототожністю фізичного та цифрового «Я») ймовірніше схилитимуться до ціннісної конвергенції умов оффлайн- та онлайн-навчання, не вбачаючи в нетикеті істотних відмінностей порівняно з етикою взаємодії у «реальному» (не віртуальному) житті, ніж викладачі, що визнають невідповідність між цифровою і фізичною самопрезентаціями. Також правомірно очікувати, що викладачі з автентичною Я-концепцією відчуватимуть більше автономії у процесі нового нормотворення в умовах онлайн-навчання.

Отже, ми висуваємо наступні дві гіпотези:

– самототожність цифрового і фізичного Я викладача пов'язана із ціннісною конвергенцією умов оффлайн- та онлайн-навчання;

– самототожність цифрового і фізичного Я викладача пов'язана з більшою автономією щодо формування норм та вимог нетикету в сучасних освітніх (наукових) умовах.

Результати. Для перевірки гіпотез у межах дослідження було проведено комплексний статистичний аналіз, що включав побудову кореляційної матриці (за Ро Спірмена) та проведення однофакторного дисперсійного аналізу (ANOVA).

Як можна побачити на рис. 1, **чинник автентичності** – відповідність стилів віртуальної комунікації і реального «Я» – утворює найбільшу кількість значущих кореляційних зв'язків з іншими психологічними ознаками, які характеризують умови екстремальної дистанційності навчання, і може розглядатися як центральний елемент моделі, що візуалізує роль нетикету в забезпеченні міжособистісної взаємодії учасників освітнього процесу. Респонденти, які вважають, що їх віртуальна комунікація вимагає презентації іншого (відмінного від звичайного) «Я», є чутливими до різниці між етикетом реального життя і нетикетом цифрового середовища ($r = -0,201$, $p = 0,039$), присутність в якому ускладнюється нестачею емоцій та «мови тіла» ($r = 0,198$, $p = 0,042$). Комунікативний дефіцит ($r = -0,221$; $p = 0,023$) також виступає бар'єром, що знижує впевненість особистості у формуванні правил віртуальної взаємодії.

Негативна кореляція чинника автентичності з показником відмінності віртуального стилю від особистісного «Я» ($r = -0,212$, $p = 0,029$) поєднується також з тим, що відчуття «штучності» віртуальної комунікації блокує суб'єкту активність слухачів у нормотворенні ($r = -0,199$; $p = 0,041$).

І навпаки, виявлено прямий значущий зв'язок між сприйняттям відповідності норм повсякденного етикету та нетикету з готовністю взяти відповідальність за формування норм і вимог сучасного нетикету ($r = 0,271$; $p = 0,005$). Отже, значущим фактором суб'єктивного впливу на норми нети-

Рис. 1. Кореляційна плеяда показників суб'єктивності та автентичності цифрової комунікації викладача у віртуальному просторі

кету виступає психологічна готовність до переносу етичних стандартів у цифровий простір:

Для підтвердження виявлених закономірностей було проведено процедуру ANOVA, де цільовою змінною виступав рівень впливу на формування норм нетикету.

Аналіз підтвердив, що переконання щодо відповідності норм повсякденного етикету вимогам нетикету є статистично вагомих чинником ($F = 4,248$; $p = 0,017$). Як продемонстровано на рис. 2, де на вісі X (незалежна змінна) розташовані оцінки того, чи відповідають норми повсякденного етикету нормам віртуального нетикету (1 – не відповідають, 2 – важко відповісти, 3 – відповідають), а на вісі Y (залежна змінна) розташовані відповіді про те, чи впливає сам респондент на формування цих норм у сучасних освітніх (наукових) умовах (1 – не впливаю, 2 – важко відповісти, 3 – впливаю). Існує чітка лінійна тенденція: чим вищою є оцінка відповідності етичних норм онлайн- та оффлайн-взаємодії, тим активніше респонденти ідентифікують себе як творців правил нетикету в сучасному освітньому середовищі.

Отже, чим більше викладачі схильні вважати, що реальний та віртуальний етикет – це єдина система (або вони мають корелювати), тим вищою є їхня **суб'єктивна оцінка власного впливу** на формування цих норм (внутрішня мотивація за *теорією самовідмінності*). Респонденти, які бачать повну відповідність між офлайн (традиційним, не асинхронним-віртуальним) та онлайн етикетом (синхронним та асинхронним), демонструють найвищий показник проактивності. Це свідчить про те, що цілісне сприйняття культури спілкування стимулює викладача бути «законодавцем» цих правил у цифровому середовищі.

В умовах екстремальної дистанційного навчання, цей графік свідчить, що викладач, який переносить класичні норми культури спілкування (етикет) в онлайн (нетикет), відчуває себе більш впевненим і здатним керувати аудиторією. Ті ж, хто бачить прірву між реальним життям і «нетикетом», частіше відчувають безпорадність або відсутність впливу на те, як формується культура комунікації в їхніх віртуальних класах. Це можна порівняти із описаним в межах теорії самовідмінності конфліктом між актуальним власним «я» та належним «я» іншого, що проявляються у негативній психологічній ситуації, асоційованій зі страхом, тривогою, напругою або, загальніше, з проблемами, пов'язаними зі збудженням.

Проведений аналіз підтверджує, що ключем до успішного впровадження нетикету в освітній процес в умовах екстремальної дистанційності є інтеграція – віртуальної і реальної самопрезентації, віртуальних і реальних норм взаємодії.

Для підвищення кваліфікації науково-педагогічного персоналу варто акцентувати саме на тому, що нетикет – це не «щось нове і чуже», а логічне продовження загальнолюдської культури.

Таким чином, ми ґрунтуємось на баченні того, що дотримання/розвиток норм нетикету науково-педагогічним персоналом виступає задовольняючим (не фруструючим) фактором їх психологічного благополуччя та внутрішньої мотивації в умовах екстремальної дистанційності навчання та віртуальної інтеграції (навчання синхронне онлайн та асинхронне через LMS, усвідомлене опанування цифрових ресурсів та встановлення відповідних зв'язків з іншими суб'єктами освітнього процесу).

Що є продовженням розвитку етики міжособистісної комунікації під час побудови традиційного освіт-

нього процесу. Та, в свою чергу, – розвитком етики міжособистісної взаємодії в повсякденному житті.

Зазначене вище підтверджує сентенцію, що нетикет є динамічне практичне творення нормативності міжособистісної взаємодії під час віртуальної комунікації в умовах дистанційного електронного навчання. Що, з точки зору, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, є новим соціо-технологічним утворенням. Але, з точки зору психологічного благополуччя та внутрішньої мотивації, нетикет виступає для науково-педагогічного персоналу як своєрідний етап саморозвитку (самодетермінації, трансформації та інтеграції).

Результати кореляційного та дисперсійного аналізу дозволяють стверджувати, що успішне формування культури нетикету в системі освіти дорослих залежить не від технічних навичок користування інтернетом, а від психологічної цілісності особистості та її здатності залишатися автентичною у цифровому просторі.

На основі проведеного факторного та дисперсійного аналізу можна побудувати цілісну Модель психологічних чинників формування нетикету в освіті дорослих. Ця модель демонструє, що готовність особистості дотримуватися, трансформувати та створювати норми цифрової етики базується на внутрішній цілісності, а не на зовнішніх технічних навичках.

Модель психологічних чинників формування нетикету.

Модель складається з трьох ієрархічних рівнів чинників, що визначають фінальну поведінку дорослого здобувача освіти в цифровому освітньому середовищі.

1. **Фундаментальний рівень:** етична конвергенція (Базис)

Суть: сприйняття нетикету не як нової штучної системи, а як природного продовження загальнолюдської культури.

Психологічний механізм: чим менше респондент (педагог) відчуває розрив між «реальним» етикетом і «віртуальним», тим вищою є його суб'єктна позиція у нормотворенні (лінійна значущість $p = 0,008$).

2. **Процесуальний рівень:** комунікативна автентичність (Фільтр)

Цей рівень визначає, наскільки комфортно особистість почувається під час взаємодії.

Чинник «Я-віртуального»: якщо стиль мережевої комунікації збігається з особистісним «Я», людина стає активним провідником нетикету.

Бар'єр емоційної депривації: нестача емоцій та «мови тіла» діє як негативний фільтр, що знижує мотивацію до формування якісних норм спілкування.

3. **Регулятивний рівень:** соціально-професійний досвід (Модератор)

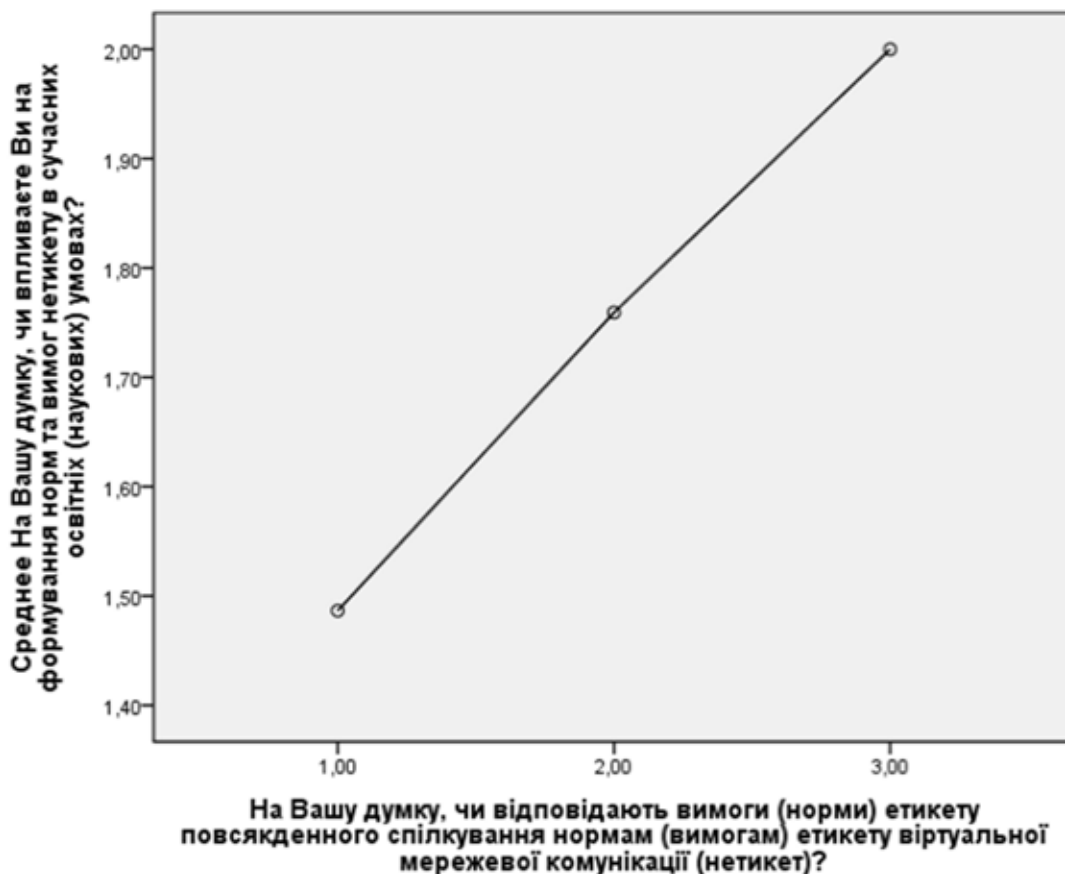

Рис. 2. Динаміка посилення суб'єктної позиції у цифровому освітньому середовищі (ANOVA)

Досвід виступає не як пряма причина, а як стабілізатор моделі.

Висока кореляція між досвідом навчання з використанням цифрових технологій та віртуальної комунікації ($r = 0,764$) вказує на те, що нетикет стає частиною професійної ідентичності лише через тривалу практику.

Дана модель свідчить: для успішного формування нетикету в освіті дорослих необхідно фокусуватися не на вивченні правил (когнітивний аспект), а на зближенні віртуального образу педагога з його реальною особистістю та апеляції до його вже сформованого етичного досвіду.

Дослідження доводить, що формування нетикету в освіті дорослих базується не на технічній вправності (кількості років практичної педагогічної діяльності з використанням цифрових технологій дистанційного навчання), а на психологічній цілісності особистості.

Бар'єри та труднощі комунікації.

Опитування виділило три «больові точки» віртуальної взаємодії:

– проблема зворотного зв'язку: Майже кожен респондент вказав на складність отримання або

відсутність фідбеку. В асинхронному режимі це створює емоційний вакуум;

– дефіцит невербаліки: «Нестача емоцій та мови тіла» – ключовий когнітивний та емоційний бар'єр. Викладачі відчувають втрату інструментів впливу на аудиторію;

– організаційно-технологічні перешкоди: Розірваність комунікації (суміш синхронного та асинхронного) та інформаційне спотворення визнані основними факторами зниження ефективності.

Отримані дані підтверджують роздуми щодо **екстремальної дистанційності**:

1. Трансформація професійної ідентичності є реальною: викладачі адаптують свій стиль під ситуацію («проявляється по-різному»).

2. Цифровий етикет сприймається як засіб подолання бар'єрів (особливо організаційних та особистісних).

3. Емоційна сфера найбільше страждає від відсутності невербальних сигналів, що робить актуальним впровадження «емоційних маркерів» (емодзі, реакції) у нетикет.

Оскільки більшість респондентів вказали на брак «мови тіла», цифровий етикет має розгля-

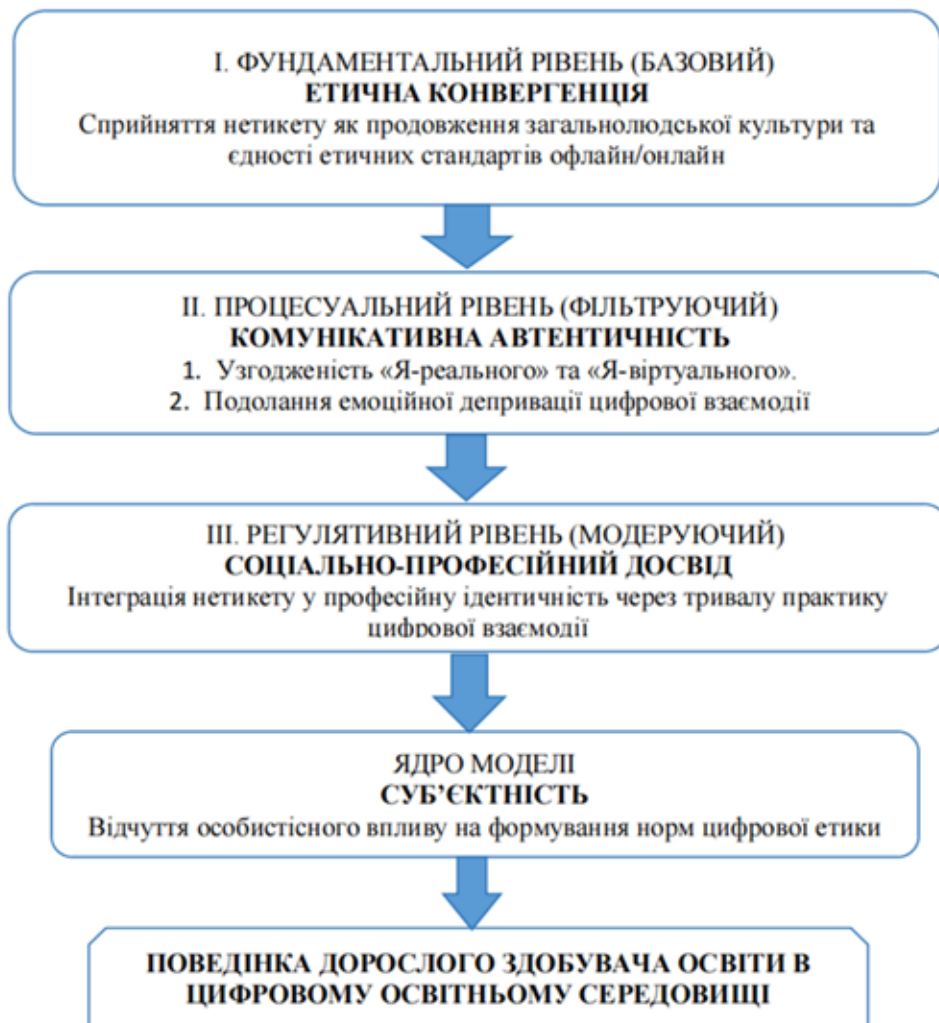

Рис. 3. Структурна модель психологічних чинників формування нетикету в освіті дорослих

датися не як обмеження, а як компенсаторний механізм в контексті проблеми «емоційної сухості». Наприклад, використання емоції та швидких реакцій стає професійною необхідністю для підтримки емоційного зв'язку.

Висновки.

1. *Трансформація ролі викладача в цифровому просторі.* Дослідження підтвердило, що в умовах екстремальної дистанційності відбувається розмивання традиційної професійної ідентичності викладача. Викладач перестає бути лише джерелом знань, трансформуючись у «цифрового модератора», тобто таким чином починає формуватись новий тип педагога – тьютор дистанційного (змішаного) навчання, державний Стандарт якого поки що перебуває у стадії розробки. Основні вимоги до нього – це і організатор дистанційної взаємодії існуючими веб-застосунками, якими він свідомо та впевнено володіє (інформаційно-комунікаційна компетентність), а також він – практик освітніх дисциплін з використанням як синхронної (онлайн) так і асинхронної взаємодії (з використанням Систем управління навчанням) [19]. Для більшості респондентів (особливо вікової групи 41–60 років) характерна гнучка модель «Я-віртуального», яка адаптується до ситуації, що свідчить про високий рівень професійної пластичності.

2. *Нетикет як нова культурна парадигма.* Цифровий етикет більше не сприймається як вторинна форма ввічливості. Він визначений респондентами як автономна соціокультурна модель. Встановлено, що дотримання нетикету є стратегічним інструментом зниження когнітивного навантаження та запобігання емоційному вигоранню в умовах розірваної (синхронно-асинхронної) комунікації.

3. *Домінування комунікативних та організаційних бар'єрів.* Основними деструктивними факторами взаємодії визначено «дефіцит невербаліки» та «складність зворотного зв'язку». Це призводить до виникнення емоційного вакууму та зниження суб'єктивного відчуття згуртованості навчальної групи. Технологічні перешкоди відступають на другий план порівняно з психологічними бар'єрами (страх віртуальності, інформаційне спотворення).

4. *Формування суб'єктності в мережі.* Виявлено позитивну тенденцію: значна частина освітян усвідомлює свій вплив на формування норм нетикету. Це вказує на перехід від пасивного споживання цифрових інструментів до активного конструювання етичного освітнього середовища «знизу вгору».

5. *Ключовими умовами успішного впровадження стандартів цифрового етикету є:*

– Мінімізація розриву між вимогами академічного нетикету та загальноприйнятими нормами культури спілкування.

– Створення умов для самовираження, де віртуальний стиль комунікації максимально відповідає особистісному «Я» слухача в системі освіти дорослих з використанням технологій дистанційного навчання.

– Подолання емоційних бар'єрів через розвиток інструментів зворотного зв'язку, що компенсують брак «мови тіла».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кухаренко В.М. Екстремне дистанційне навчання в Україні : монографія / В.М. Кухаренко, В.В. Бондаренко. Харків: Вид-во КП «Міська друкарня». 2020. 409 с.

2. Биков В.Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. *Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України*. 2019. №2. С. 15–21. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/716701/>

3. Кухаренко В. М. Тьютор дистанційного та змішаного навчання : навч. посібник. Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків : Міленіум. 2019. 307 с. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/45d14177-8792-4e5c-9c38-7280fc1b428d/content>

4. Андрос М.Є. Цифровий етикет: психологічні особливості динаміки змін особистості. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти*, 2025. № 1(5). С. 86–98. DOI: <https://doi.org/10.18372/2786-5495.1.20580>

5. Андрійченко Ж., Близнюк Т., Майстренко О. Digital етикет та комунікації: тенденції та вимоги сьогодення. *Економіка та суспільство*. 2021. (34). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-24>

6. Кізім С. Формування інформаційної компетентності майбутнього вчителя технологій засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2011. 28. 328–332. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/4033>

7. Етикет у контексті ментальних особливостей. І.Я. Конюкова, Є. А. Сидоровська. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: щоквартальний науковий журнал*. 2022. № 2. С. 53–58. URL: <https://journals.urau.ua/visnyknakkkim/article/download/262206/258689>

8. Ремньова Л., Забаштанська Т. Концептуальні засади навчання персоналу в умовах діджитал-трансформації бізнесу. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. Вип. 1(25), С. 45–53. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-1\(25\)-45-53](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-1(25)-45-53)

9. Немеш О.М. Віртуальна діяльність особистості: структура та динаміка психологічного змісту : Монографія. Київ : Слово. 2017. 391 с. URL: <https://files01.core.ac.uk/download/pdf/86628561.pdf>

10. Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду як чинник розвитку особистості : монографія / за

ред. Н.В. Чепелевої. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 276 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/1564/1/Chepeleva_860-end.pdf.

11. Камінська О.В. Психологічні детермінанти формування інтернет-залежності. *Збірник наукових праць» Проблеми сучасної психології»*. 2013, 22.

12. Дистанційне навчання: психологічні засади : монографія за ред. М.Л. Смульсон. Кіровоград : Імекс-ЛТД. 2012. 240 с.

13. Arnd-Caddigan, M. Sherry Turkle: Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other. *Clin Soc Work*. 2015. J 43, P. 247–248. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10615-014-0511-4>

14. Suler, J. The Online Disinhibition Effect. *CyberPsychology & Behavior*. 2004. 7(3). P. 321–6. DOI: <https://doi.org/10.1089/1094931041291295>

15. Preece, J. Etiquette online: from nice to necessary. *Communications of the ACM*. 2004. Vol. 47 No. 4. P. 56–61. DOI: <https://doi.org/10.1145/975817.975845>

16. Sweller J. Cognitive load theory. In J. P. Mestre & B. H. Ross (Eds.), *The psychology of learning and motivation: Cognition in education*. 2011. P. 37–76. Elsevier Academic Press. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-387691-1.00002-8>

17. Goleman D. Social Intelligence: The New Science of Human Relationships. *Journal of Psychological Issues in Organizational Culture* 2012. 3(2). DOI: <https://doi.org/10.1002/jpos.20099>

18. Higgins E. T. Self-Discrepancy Theory: What Patterns of Self-Beliefs Cause People to Suffer? *Advances in experimental social psychology*. 1989. Vol. 22. P. 93–136. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60306-8](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60306-8)

19. Андрос М.Є. Феномен тьюторства в сучасних освітніх вітчизняних реаліях. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти*. 2024. 4. С. 147–160. ISSN 2786-5495. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742471>

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.03.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 11.05.2026